

# בין הפטיש לסדן: עיראק לכודה בסבך הפוליטי של ארה"ב ואיראן

written by אלי קלוטשטיין | 31.12.2025

הזירה הפוליטית בעיראק נקלעה למבוי סתום בשבועות האחרונים: בתום הבחירות שהתקיימו באמצע נובמבר, לא הסתמן שיש מנצח ברור בקלפיות שיוכל להרכיב ממשלה. המצב הנוכחי בבגדד פתח תקופה של משא ומתן ארוך ונוקשה, שבסופו לא ידוע אם ראש הממשלה המכהן, מוחמד שיאע א-סודאני, יישאר על כיסאו, יפנה אותו למישהו אחר או בכלל יאלץ לקדם סיבוב נוסף של בחירות.

בקליפת אגוז, הנה מה שקרה בתום הבחירות הללו: מפלגתו של ראש הממשלה הצליחה לקבל 46 מושבים בבית הנבחרים, המספר הגדול ביותר מבין כל המפלגות, אך אין באפשרותה להרכיב ממשלה לבד. א-סודאני הרכיב את ממשלתו הנוכחית כחלק מהקואליציה של מפלגות שיעיות, שזכו ברוב גדול מאוד של המושבים, עם 187 בסך הכול (מתוך 329). המפלגות הסוניות קיבלו 77 מושבים והכורדים 56, וקבוצות מיעוטים אחרות קיבלו תשעה מושבים.

עם זאת, פרשנים מעריכים שראשי הקואליציה השיעית לא מעוניינים לראות כהונה נוספת של א-סודאני. ואכן, עד כה הוא לא הצליח להגיע איתם להסכמות על הקמת ממשלה חדשה. על פי הנוהג המקובל בעיראק, שמזכיר מעט את לבנון, ראש הממשלה הוא שיעי, הנשיא כורדי ויושב ראש בית הנבחרים הוא סוני. אלא שהקואליציה השיעית <sup>[1]</sup> ובמיוחד אנשי המיליציות הפרו-איראניות, שנציגיהן זכו בכמאה מושבים בבית הנבחרים <sup>[2]</sup> רוצה מישהו חלש יחסית, שניתן לשלוט בו. א-סודאני מסתמן בתום הכהונה הראשונה שלו כדמות עוצמתית, ולכן סביר להניח שלא יקדמו אותו לכהונה נוספת.

לכאורה מדובר באירוע אנקדוטלי במדינה שלא קשורה כל כך לישראל גם כן, אך למעשה זהו חלק מהתצרף של מארג היחסים האזורי, שמשפיע גם עלינו כאן בארץ. עיראק מצויה בימים אלה בצומת דרכים, לכודה בין הפטיש לסדן של ארה"ב ואיראן, נלחצת בידי שתיהן, בזמן שהן מחפשות דריסת רגל והשפעה בבגדד. הכיוון שאליו תפנה עיראק <sup>[3]</sup> שאלה שתוכרע במידה רבה גם בהתאם לזהות ראש הממשלה במדינה <sup>[4]</sup> יכול לשנות את המשוואה המזרח-תיכונית.

יש לכך גם משמעויות מעשיות יותר בטווח הזמן הקרוב. הדוגמה הטובה ביותר אירעה בתחילת החודש, בסאגה שהביכה מאוד את הממשלה בבגדד: בפרסומים הרשמיים של משרד המשפטים העיראקי נכתב כי חיזבאללה והחות'ים בתימן ייכללו ברשימת הארגונים המוכרים כישויות טרור שנכסיהן מוקפאים <sup>[5]</sup> מה שעורר תרעומת בקרב המיליציות הפרו-איראניות, המחשיבות את שתי התנועות כבנות ברית.

מיד עם דיווחי החדשות על הצעד הזה פרצה מהומה בממשלה, והיא מיהרה להכריז כי מדובר

ב"טעות" והורתה לבטל את ההגדרה. ראש הממשלה הסביר כי הרשימות הללו מיועדות רק לגורמים הקשורים לארגוני טרור עולמיים כגון אל-קאעידה ודאעש, ופקד על חקירה מקיפה לבחינת הכשל. בנוסף הוא שילם מס שפתיים בעניין "התוקפנות" נגד הפלסטינים והלבנונים, ואמר כי בגדד תעמוד לנצח לצידם.

יש בפרשה הזאת כדי להעיד על המלכוד שמוצאת את עצמה עיראק בימים אלה: מצד אחד היא מעוניינת לקדם צעדים שיתקבלו בברכה על ידי הממשל האמריקני, בדיוק כמו ההגדרה של החות'ים וחיזבאללה כארגוני טרור; מצד שני היא נתונה תחת לחץ איראני לקדם אינטרסים של טהרן ושל המיליציות השיעיות.

## המיליציות רוחשות

הסוגיה העיקרית שעומדת במרכז הלחצים שמפעילות על בגדד איראן וארה"ב היא עתידן של המיליציות השיעיות במדינה. ארה"ב דוחפת את עיראק לפרק את המיליציות השיעיות מנשקן, בדומה לדרישה לגבי חיזבאללה בלבנון, אך המצב בבגדד מסובך עוד יותר מאשר בבירות <sup>2</sup> שכן השיעים מחזיקים כוח פוליטי נכבד יותר בעיראק, וגם למיליציות יש עוצמה צבאית גדולה.

אך נראה שארה"ב מטילה את כל כובד משקלה על העניין. מקורות יודעי דבר במדינה אמרו כי וושינגטון הזהירה את העיראקים מבחירה של מועמד לראשות הממשלה אשר שולט במיליציה שיעית. יתרה מכך, האמריקנים גם התריעו מפני מינוי של גורמים המזוהים עם המיליציות לעמדות של שרים או בכירים ביטחוניים.

הלחץ מגיע גם מכיוונים אחרים. לדוגמה דווח כי הממשלה בעיראק קיבלה באחרונה אזהרות מכמה גורמים שלפיהן ישראל מתכננת מתקפה רחבת היקף נגד המיליציות השיעיות אם לא יתפרקו מנשקן, ואזהרה נוספת שגרסה כי בבגדד תתרחש מתקפה "דומה לזו שאירעה בדוחה בספטמבר". לפי הדיווחים ישראל קיבלה אישור למבצע מארה"ב, ורמת האיום שנשקף מצה"ל לפיכך גבוהה במיוחד.

כמובן, לא כולם מרוצים מהמצב הזה. כך למשל הם ראשי המיליציה "גדודי חיזבאללה", אחת העוצמתיות ביותר במדינה. המיליציה מוגדרת על ידי ארה"ב כארגון טרור, והיא זו שהחזיקה באלזיבת' צורקוב במשך חודשים ארוכים. היא נחשבת תומכת בולטת של איראן, וכעת פרסמה הודעה על רקע הלחץ האמריקני שלפיה "הנשק יישאר בידי לוחמינו, ולא ניתן לקיים שום דיון בעניין עם הממשלה לפני יציאת כל 'כוחות הכיבוש' (חיילי ארה"ב <sup>3</sup> א"ק) מעיראק, חיילי נאט"ו והכוחות הטורקיים, ולפני שנבטיח את ההגנה על העם והאתרים הקדושים מקבוצות קיצוניות".

קשה לומר שמדובר בהודעה מפתיעה, אולם הניסוח שלה דומה מאוד להצהרות שהשמיע בעבר ארגון חיזבאללה הלבנוני, כשהצדיק את נוכחותו בדרום לבנון ואת המשך המלחמה שלו בישראל. הסיבה שנותנת המיליציה העיראקית להמשך ההחזקה בנשק מאפשרת לה למעשה לעולם לא לוותר עליו: שכן בעוד ש"כוחות כיבוש" כגון ארה"ב או נאט"ו עשויים לצאת מהמדינה בעתיד

הלא רחוק, קשה מאוד להניח את האצבע על הנקודה המדויקת שבה האתרים הקדושים והעם יהיו "מוגנים" מפני קבוצות קיצוניות. זו לא נקודת זמן מובחנת או הגדרה ברורה, והמיליציות יוכלו להמשיך לטעון שאין באפשרותן להתפרק מנשק בשום שלב, משום שהעם לא מוגן. בקיצור, זהו סירוב מנומס ומנומק אצל אדם בהחלט סירוב ברור.

מנגד, יש גם תגובות מסוג אחר. ראשי שלוש מיליציות שיעיות אחרות שהן חלק מהקואליציה צוטטו בתקשורת כאומרים שהממשלה דורשת למסור את הנשק, וכי הם מתעתדים לשתף איתה פעולה בעתיד הקרוב. מכיוון שמדובר במיליציות שמוגדרות אף הן כארגוני טרור בידי ארה"ב, בדיווח על העניין בעיתון "אלשרק אלאוסט" עלתה השערה כי מדובר בניסיון תמרון פוליטי שישכנע את וושינגטון להכליל את אנשיהן בממשלה למרות האיסור על שיתוף ראשי מיליציות חמושות בקואליציה הבאה.

בינתיים, נראה שהמיליציות לא שקטות. יעידו על כך מתקפות כטב"מים ממקור "אלמוני" על מתקני נפט וגז בשטחים שבשליטת הכורדים בעיראק בכמה מקרים באחרונה. אירוע כזה בסוף נובמבר אפילו השבית את ההפקה בשדות הכורדיים למשך כמה ימים, אך איש לא קיבל עליו אחריות.

עם זאת, נראה שהאמריקנים והכורדים יודעים היטב מי עומד מאחוריה הפעילות הזאת: מרק סוואיה, השליח האמריקני החדש לעיראק שמונה באוקטובר, גינה את המתקפה ואמר כי היא פעולה של "ארגונים חמושים שפועלים בניגוד לחוק ומונעים על ידי אג'נדות זרות ועוינות". הרשויות הכורדיות האשימו כי המיליציות המזוהות עם איראן אחראיות למתקפות על תשתיות אנרגיה, במטרה להפעיל לחץ על הממשל הכורדי העצמאי בעיראק בסוגיות שונות, וכן כדי לערער מיזמים שבהם תומכת ארה"ב במדינה.

## איזון מדיני עדין

האמריקנים מודעים היטב לתסבוכת הפוליטית שרוחשת בין הפרת לחידקל. השליח סוואיה, בעצמו יליד עיראק, אמון על אסטרטגיה מיוחדת למדינה, שאותה הגדיר כ"נהפוך את עיראק לגדולה שוב" ("Make Iraq Great Again"), על משקל הסיסמה הידועה שעימה רץ הנשיא דונלד טראמפ בקמפיין הבחירות שלו). סוואיה מחזיק בניסיון וידע על הזירה העיראקית, ובין היתר מילא תפקיד במשא ומתן על שחרור צורקוב.

המטרה של הבית הלבן היא לבסס מחדש את הריבונות העיראקית, וזאת באמצעות שני אפיקים מקבילים: פירוק מנשק של גורמים שאינם בשליטת המדינה והעברת הבעלות על השימוש בכוח לגופים הרשמיים בלבד, לצד בלימת ההשפעה של שחקנים זרים על הנעשה בבגדד. במקביל מבקשת ארה"ב לעודד השקעות זרות בעיראק ולפתוח אותה לשווקים בינלאומיים, כדי לשלב אותה בכלכלה המערבית ולתמרץ אותה להתנתק מגורמים כמו איראן, וגם בשביל לאפשר לה משאבים נוספים לביסוס הריבונות.

אלא שיש מכשולים רבים בדרך לשם, כולל כמובן הרצון של טהרן לסכל את המאמץ האמריקני. ארה"ב מצידה אף מחדדת את היריבות הזאת בעיני העיראקים, שכן היא לוחצת על בגדד באמצעות הקלף האיראני: במסגרת קמפיין "הלחץ המרבי" על טהרן, במרץ ביטל טראמפ את הפטור שניתן לעיראק לרכוש חשמל מאיראן, וזאת אף שלבגדד יש קשיים בייצור די חשמל לאזרחיה. חלפו חודשים רבים, ובשבוע שעבר החלה עיראק להרגיש את ההשפעה של הצעד הזה עוד יותר בחריפות, אחרי שאספקת הגז מאיראן נעצרה בפתאומיות וייצור החשמל במדינה פחת מאוד עקב כך <sup>2</sup> במה שעשוי להיות צעד איראני של לחץ נגדי.

אבל מעבר לכך גורמים רבים בתוך עיראק עצמה מרוכזים במאבקי שליטה על משאבים, ופחות מעוניינים לוותר עליהם לטובת המדינה או שינויים שייטיבו עימה. למעלה מ-60 אחוזים מתושבי המדינה הם גם שיעים, כך שממילא ההזדהות הבסיסית שלהם נתונה לגורמים כגון המיליציות, ובעקיפין גם למדינות כגון איראן <sup>3</sup> ולכן שהאתגר האמריקני גדול במיוחד.

לטהרן יש גם אינטרס להשאיר את עיראק מפוצלת ומוחלשת. אחרי הטראומות שחווי שתי המדינות מהמלחמה ביניהן בשנות השמונים, ולאחר שתי פלישות אמריקניות שהותירו את בגדד מוכה וחבולה, גורמים במשמרות המהפכה שפועלים בבגדד דואגים למנוע אחדות עיראקית אמיתית. כך היא נותרת נוחה להשפעה וקלה לתמרון בידי השלטונות בטהרן, ומהווה איום קטן יותר למלחמה על איראן. ההשפעה על זהות העומד בראש המדינה בעיראק, אם כן, היא אינטרס איראני ברור. ודאי שנכונים הדברים כאשר בלבנון פחתה יכולתה של טהרן לנווט את העניינים במדינה, ונראה שגם כוחו של הפרוקסי שלה שכך.

עיראק מצידה נאלצת להתחשב גם באינטרסים של שכנתה, ובמקביל להיזהר מהמיליציות ומכוחן להזיק למדינה. היא גם רוצה לרצות את ארה"ב, ומנסה לנווט בכל הקלחת הזאת בהליכה עדינה ומאוזנת במיוחד. אם תרגיז יותר מדי את איראן היא עלולה לעמוד בפני סכנה ביטחונית חיצונית ופנימית, וזאת בשעה שדווקא רוב הכוחות המערביים <sup>4</sup> כולל האמריקניים <sup>5</sup> מתפנים מהמדינה ולא יסייעו עוד להגן עליה.

לראשונה מאז 2003 מוצאת את עצמה בגדד בלי כוחות בינלאומיים בשטחה, והיא תצטרך להגן על עצמה במצב הזה. האם זה יאפשר יותר חופש למיליציות להתערב בענייניה הפנימיים של עיראק, או שכך דווקא בגדד תוכל להתארגן מחדש ולהפגין יותר ריבונות?

ברור שהעיראקים חוששים לאבד את תמיכת המערב אם ירחיקו מהם את ארה"ב. בשבועות האחרונים הם שידרו מסרים שלמרות פינוי הכוחות האמריקניים הם מעוניינים לקדם ואפילו להרחיב את שיתוף הפעולה במלחמה בדאעש <sup>6</sup> סימן לכך שהם לא נגמלו לחלוטין מהתמיכה הצבאית של ארה"ב. טראמפ גם טען שעיראק הפגינה גישה ידידותית יותר לארה"ב לאחר שהפציעה את איראן. לדבריו, א-סודאני אפילו המליץ עליו כמועמד לפרס נובל לשלום.

ובכל זאת, ההסתבכות של הממשלה בסיפור הגדרת החות'ים וחיזבאללה כארגוני טרור מוכיחה שלא הכול סגור בגישה העיראקית. היא מדגימה את חולשתה המבנית של הממשלה בעיראק,

ובמיוחד אל מול לחץ של גורמים כגון המיליציות <sup>2</sup> שיכולים לשבש החלטה של הממשלה ללכת לכיוונה של ארה"ב, ואשר מפגינים נאמנות לגורמים זרים.

החלטה כגון הגדרה של גופים כארגוני טרור דורשת בירוקרטיה שאורכת זמן רב, ולא סביר שנעשתה ללא ידיעת השלטונות. המהירות שבה התהפכה ההחלטה מעידה על החששות של ראש הממשלה, שלדברי מקורות בעיראק ספג איומים בדבר מהומות של בני קהילתו השיעים ברחובות ואפילו הפיכה. החולשה הזאת יכולה לפגוע בתדמית העיראקית מול העולם, ולסכל השקעות כלכליות שנחוצות לבגדד מאוד.

בכיר אמריקני ששוחח עם כלי תקשורת ערבי בעניין הבהיר כי הפרשה פגעה באמינותו של א-סודאני בעיני ארה"ב והמערב, ובעיקר סדקה את התדמית שלו כדמות שיכולה להכתיב מדיניות בבגדד. הוא הוסיף כי הממשל עשוי לפעול נגד ישויות בעיראק שיסכנו את הביטחון הלאומי של ארה"ב, וכי גם עיצומים עשויים להיות על השולחן.

יש גם סימנים מדאיגים אחרים לנטייה העיראקית לכיוון איראן: באוקטובר היועץ לביטחון לאומי של עיראק הבטיח לטהרן כי ארצו תנקוט את כל הצעדים הדרושים כדי למנוע הפרות נוספות של המרחב האווירי שלה בידי ישראל <sup>3</sup> צעד שפורש כהתרסה גם כלפי האמריקנים, אף שמשמעותו המעשית לא ברורה, וככל הנראה הוא בעיקרו סמלי בשל היעדר אפשרות לעצור את חיל האוויר הישראלי. גם הסכם ביטחוני לשיתוף פעולה של שתי המדינות נגד הברחות בין הגבולות עורר אי נחת בווינגטון, וכן הצהרות פומביות של ראש הממשלה בבגדד ביחס לישראל, שלפיהן "נורמליזציה לא נמצאת במילון העיראקי".

ואכן, זו בתמצית הדילמה של א-סודאני: הסתכנות בעימות עם האיראנים ותומכיהם בעיראק, או אובדן התמיכה המערבית. זו דילמה שתלווה גם כל מי שלא ישב בראשות הממשלה אחריו, והיא עתידה לעצב את דרכה של עיראק בשנים הקרובות.

לא פלא, אם כן, שבגדד מנסה למצוא כל אמצעי כדי לפרוץ את המבוי הסתום הזה. הניסיון שהציגה בשבוע שעבר היה מאמץ לארגן שיחות ישירות בין נציגים אמריקנים ואיראנים בבירה העיראקית. אלא שהמהלך הזה כשל במהירות: איראן דחתה השבוע את ההצעה, בטענה שהאמריקנים לא מחויבים לכללים של משא ומתן.

בינתיים המציאות לא ממתינה לעיראקים: ביום שני נערכה ישיבה ראשונה של הפרלמנט לאחר הבחירות, ועל פי המסורת הצביעו המחוקקים על בחירתו של יושב ראש חדש. הזוכה המאושר, היבט אלהבוסה הסוני, ייאלץ מיד להתמודד עם הצעות חוק להוציא מיליציות שיעיות מחוץ לחוק <sup>4</sup> וגם הוא יישאב לקלחת הפוליטית הזאת. יתרה מכך, כעת יצטרפו המחוקקים לבחור נשיא תוך חודש, שבתורו יטיל את מלאכת הרכבת הממשלה על הגוש הפוליטי הגדול ביותר לפי תוצאות הבחירות. לכאורה זהו צעד חיובי לקראת יציבות בעיראק, אך הוא רחוק מללמד מה יעלה בגורלו של א-סודאני ואם יזכה בתמיכת חבריו השיעים. הוא גם לא מרמז כיצד תצליח עיראק לצלוח את המשבר המדיני שאליו נקלעה.

כל כיוון שתבחר עיראק לפנות אליו יציב אותה בסכנת התנגשות מול הגורם שנמצא בצד הנגדי, ולכל צעד יש סיכונים ויתרונות. כעת נותר רק לחכות כיצד תכריע את הסוגיה, ומה יקרה בסופה של הטרגדיה הנוכחית, במדינה שכבר ידעה אינספור טרגדיות אחרות בעשורים האחרונים.

פורסם במקור ראשון, בתאריך 31 בדצמבר, 2025.

\*הדעות המובעות בפרסומי מכון משגב הן על דעת המחברים בלבד.